

ДВЕ НЕПОЗНАТЕ БУНЕ У СКАДАРСКОМ САНЦАКУ ИЗ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ XVI ВЕКА

У другој половини XVI века Албанија је била подељена на три санцака: охридски на југу, дукађински у средини и скадарски на северу. У ово време сва три санцака била су обухваћена бунама које су се појављивале час у једном, час у другом санцаку. Пошто буне нису биле руковођене из једног центра, нити су биле добро организоване, већ су се појављивале спонтано и имале углавном локални карактер, турске власти су их угушивале најчешће на тај начин што су доводиле војску из једног санцака за гушење буне у другом санцаку. Најчешће је коришћена војска суседних санцака.

Има више турских докумената о бунама у сва три поменуто санцака; међутим, нас посебно интересују буне у скадарском санцаку, и то из два разлога: 1) у састав овог санцака улазили су и неки крајеви Црне Горе, као на пример Подгорица, и 2) у овим бунама често су узимала учешћа и брдска црногорска племена — Пипери, Братоножићи, Кучи и други.

Овде треба посебно нагласити да су ове две буне потпуно непознате и албанској и црногорској историографији. Изворе о њима нашао сам у турским документима фонда *Mühimme defterleri* који се чувају у *Basvekaleti arsivi* у Истамбулу, а чије фото-копије има Институт за националну историју у Скопју. То су записници или наредбе султанског дивана, а то значи да су сва документа аутентична и савремена, тј. из периода када су се буне догодиле. Турска документа не казују отворено разлоге буне. За њих свака буна има разбојнички карактер. Ово је сасвим разумљиво када се узме у обзир да су ти документи настали у највишим органима турске власти. Ипак, из њих се може сагледати социјални карактер буне, иако је он вешто прикриван. Ово нису биле буне незадовољних бегова и полусамосталних феудалаца против централне турске власти, већ буне више села која су се побунила како против централне власти тако, и још више против локалних спахија. Велики број дажбина држави и спахијама оптерећивало је сељаке који су живели у пасивним крајевима, где је свакодневно вођена борба за голи опстанак. У овим пограничним областима између Албаније и Црне Горе у бунама су узимали учешћа Албанци и Црногорци. Сељаци су се дизали на буну када

би исцрпила сва легална средства. Они су се прво жалили на високе дажбине и лош однос локалних турских власти, а на крају су се и бунили. Зато буне представљају не само протест против власти већ и облик самозаштите сељака.

1. Буна око Подгорице од 1565. године

У 1565. години читава је Албанија потресена буном која је трајала од фебруара до децембра. О тим догађајима има више докумената.¹ У фебруару су се побуниле прво нахије Дебар и Гора, па се буна затим проширила према северу.² Чим је дошло до буне, одмах су интервенирале војске охридског санџака, јер су обе ове нахије биле у његовом саставу. У овим двома нахијама буна је релативно брзо и лако угушена. Међутим, она се већ била проширила на дукађински санџак, где је имала масован и веома крвав карактер и где је трајала све до јесени. Она је угушена тек када је дукађински бег добио помоћ у војсци из Елбасана, Охрида, Скадра, Херцеговине и Истанбула који је дао 200 јаничара.³ Трећа и последња етапа ове веома масовне побуне одвијала се у скадарском санџаку, око Скадра и Подгорице, где су се побунила брдска црногорска и албанска племена. Тако се буна ширила од југа према северу, тј. од Дебра до Подгорице. Ми ћемо се овде задржати само на догађајима који су се десили око Скадра и Подгорице, тј. у скадарском санџаку. Као последњи одјек ове велике буне биле су догађаји од новембра и децембра 1565. године у скадарском санџаку, који представљају трећу и завршну етапу ове буне која је потресла Албанију и суседне крајеве.

Као што смо рекли, буна се из охридског и дукађинског санџака проширила и на скадарски санџак, где је наишла на одзив брдских црногорских и албанских племена око Скадра и Подгорице. Настала је крајем октобра, а трајала је до средине децембра. Најважнији догађаји збили су се у новембру. О буни око Подгорице постоје само три документа. Први је написан 2. децембра 1565, други 3. децембра 1565, а трећи, који се само делимично односи на ове догађаје, написан је 5. новембра 1568. године.⁶ Из ових докумената види се да су се побунили неверници из нахије Пипери, Братоножићи, Бремица, Букмир, Гојсалик, Црмница и Кучи које припадају Подгорици, као и села Степаније и Селце из

¹ Мухиме дефтер (даље М. Д.) 6, документ 32; М. Д. 5, док. 2; М. Д. 6, док. 31; М. Д. 6, док. 22; М. Д. 5, док. 2; М. Д. 5, док. 8. — Нумерација докумената се наводи према оној у Институту за националну историју у Скопљу.

² М. Д. 5, док. 2.

³ М. Д. 5, док. 8. IV.

⁴ М. Д. 6, док. 21.

⁵ М. Д. 6, док. 19.

⁶ М. Д. 7, док. 8.

нахије Климент.⁷ Сељаци су одбили да дају харач.⁸ Они су одбацили турску локалну власт, па су између себе одабрали кнезове, кадије и субаше, и „људи се у свим пословима њима обраћају и тако у судским делима избегавају да се обраћају чесном Шеријату и отворено су развили барјак побуне“.⁹ Побуњеници су убили свих седам људи који су били закупили харач у тим областима и који су били дошли са својим људима да га сакупе.¹⁰ Заузели су све пролазе према пристаништу Рисан и запалили су села Ебре, Митровићи и Веруша.¹¹ Због свега тога, војске скадарског санџака су се сукобиле са њима и, пошто нису могли да угуше побуну, скадарски санџак-бег Турали-бег и кадије из Подгорице и Скадра упутили су хитно писмо Високој Порти молећи да им се што пре пошаље помоћ. И овог пута султански Диван је одлучио да им се у помоћ пошаљу војске из најближих, суседних санџака. Висока Порта наредбом од 2. децембра 1565. године наредила је херцеговачком санџак-бегу Јонус-бегу да скадарском санџак-бегу Турали-бегу пошаље довољан број стрелаца са пушкама, мустах-физа из тврђава и других пешака наоружаних стрелама, луковима и копљима из нахије Никшића, Пријепоља и Дорнијака.¹² Висока Порта је исте наредбе послала и беговима у Охриду, Валони и елбасанском бегу Шабан-бегу. У свим овим наредбама дају се упутства о томе које ће све војске поједини бегови упутити, како ће се оне окупити у Скадру, како ће затим да блокирају све прелазе преко којих би побуњеници евентуално могли да се повуку, како побуњене крајеве добро опколити и како, на крају, немилосрдно ударити на њих. Даље се у наредбама каже да се побуњена села запале, ствари и стока опљачкају, а жене и деца поробе.¹³

Уз помоћ ових војски, средином децембра буна је угушена. Она је трајала непуна два месеца.

У преводу са турског језика доносимо само два документа који се у целини односе на ову буну, а за остала, која само узгредно додирују ове догађаје, дајемо само њихов број у напоменама. Документи у преводу гласе:

⁷ Не гарантујем потпуну тачност дешифровања географских имена.

⁸ М. Д. 7, док. 8.

⁹ М. Д. 6, док. 19 и 20.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто.

¹² М. Д. 6, док. 21.

¹³ М. Д. 7, док. 8.

Документ број 1.

Наређује се херцеговачком санџак-бегу да да довољан број стрелаца и пешака да би се угушила побуна у скадарском санџаку.

2. децембар 1565. године

Мухиме дефтер 6, док. 21.

Наредба бегу херцеговачког санџака Јонус-бегу.

Постоји моја наредба да се казне нека побуњена села која се налазе у санџаку скадарског бега Турали — нека му се слава продужи. Постоји наредба, као помоћ споменутом (бегу) да даш стрелце са пушкама, мустахфизе и способне за бој и борбу пешаке наоружане стрелама, луковима и копљима.

Наређујем, када стигне писмо и курир поменутог (бега) са мојом часном наредбом којој треба да се покориш; дај — пошто се траже — довољан број стрелаца са пушкама, мустахфиза из тврђава које се налазе у твом санџаку, као и довољан број храбрих пешака, наоружаних стрелама, луковима и копљима из нахије Никшића, Пријепоља и Дорнијака. Један храбар војвода нека им постане сердар и нека се пошаљу поменутом (бегу)

Ови мустахфизи, војвода и пешаци нека пруже помоћ и врше службу на најприкладнији начин. Опомињем те и предупредујем те да они не нападају на рају у одласку и повратку. Ако се чује да су некога напали и да су некога злостављали, последице ћеш ти да сносиш. Тако да знаш.

Написано: Један примерак елбасанском бегу Шабан-бегу.

Написано: Један примерак охридском бегу.

Документ број 2.

Стрелци са пушкама и пешаци са луковима, стрелама и копљима из Херцеговине, Елбасана, Валоне и Охрида да угуше буну око Подгорице и Климента. Побуњеници сами су поставили кнезове, кадије и субаше и заузели прилазе пристаништима.

3. децембра 1565. године

Мухиме дефтер 6, док. 19—20.

Наредба се написа и даде се његовом ћетхуда 10. цумадел-еввел 973. године.

Скадарски бег Турали и садашње кадије Скадра и Подгорице послали су писмо Високој Порти и саопштили су: неверници из нахије Пипери, Братоножићи, Бремица, Букмир, Гојсалик, Црмница и Кучи који нападају Подгорицу и околним казама као и села Степаније и Селце из нахије Климент одавно су бунтовници. На основу својеволјних, лоших и покварених претензија, нека

лица међу њима називају се кнезови,¹⁴ други се именују за кадије, а неки се сматрају за субаше и у свим пословима народ се њима обраћа и тако се за судска дела не обраћају часном Шеријату. Отворено су развили барјак буне. Опљачкали су село Мартиниће, отели су им стоку и ствари, а људе одвели у ропство, убили су седам убогих закупаца; исто тако су опљачкали нека села која припадају херцеговачкој ливи, опљачкали су им ствари и стоку, људе одведоше у ропство, а многе ранише. Заузели су путеве за пристаниште Рисан и потпуно су запалили Ебре, Митровиће и Верушу. Саопштава се да нема начина како да се смире ови бунтовници и смутљивци.

Због свега тога, када си ти потражио стрелце са пушкама из тврђава, пешаке наоружане луковима и стрелама и војводе из санцака Херцеговине, Елбасана, Валоне и Охрида, написане су часне наредбе поменутих санцак-беговима да ти пошаљу довољно помоћи, и они су ти послали.

Наређујем, када стигне моја часна наредба којој треба да се покориш, проучи је и да не занемариш смиривање поменутих бунтовника. Ако је њихово уништавање потребно, чекај погодну прилику. Према мојим часним наредбама, које су написане у циљу да ти помогну људи поменутих бегова, ближи се моменат када ће на њих да се удари. Треба сви међусобно да се повежу, и то: муштахфизи које си тражио, поменути стрелци са пушкама, пешаци наоружани стрелама, луковима и копљама и војводе. Нека се сви сакупе код тебе. Унапред затвори све прелазе одакле би могли да побегну, предузми све мере, и када ти се пружи погодна прилика, крени против њих. Нека се опколе њихови крајеви и нека се под сабљу стави простаклук тих непослушних села, њихове жене и деца нека се узму у ропство, а ствари и имовина нека им се опљачкају. Казните их како доликује, јер је неопходан укор и пример другима. У моје срећно царско време, та област, раја и путници нека буду осигурани од њихових штета и бунтова. У овом случају буди веома пажљив, да не би створио разлог за већа незадовољства непотребним вређањем људи или ослобођењем злочинаца.

Због тога, немој да поступаш против моје наредбе, па да нападаш на породице и да пљачкаш стоку и ствари послушне и покорне раје која гледа свој посао.

2. — Буна у околини Скадра из 1575/6. године

Иако је буна у околини Подгорице из 1565. године релативно брзо угушена, област између Скадра и Подгорице била је поприште честих немира. Ово закључујемо на основу докумената

¹⁴ Употребљена слованска реч „кнез“.

из којих се види да је народ овога краја поново устао непуних десет година после прве буне. О овој буни постоји пет докумената. Два су написана 14. новембра 1575. године, друга два 16. априла 1576. године, а један 18. фебруара 1577. године. Прва четири одnose се директно на догађаје у вези с буном од 1575/6. године, а последњи је опште природе али додирује и догађаје о којима је реч. Сва документа су из Мухиме дефтера.

Узроци и ове побуне били су социјалне природе. Брдска племена одбила су „сахиби арзу¹⁵ да дају цизије, ушур¹⁶ и све друге потребне таксе и дажбине“.¹⁷ Други узрок побуне био је у томе што су турске власти тражиле да брђани напусте планине и да се насеље у равницама, где су им нудиле земљу како би се посветили земљорадњи и гледали „свој посао и своју зараду“.¹⁸ Они су то одбили, јер су се у планинама осећали слободнији и безбеднији. Зато се у документу од 14. новембра 1575. године каже: „нека се још једном опомену да се спусте у равнице и ако после опомене не послушају нека се удари на те бунтовнике“.¹⁹ Ово су била два конкретна повода за буну.

Не знамо тачно када је буна почела, али је 14. новембра 1575. године већ била у току. То дознајемо из једног писма које је султански Диван упутио беговима Херцеговине, Дукађина и Охрида. Он им налаже да помогну скадарском бегу Мехмеду, „да би се казнили становници побуњених планина из околине Скадра“.²⁰ Диван је затим наредио: „најтврдоглавији побуњеници да се ликвидирају“²¹ и по сваку цену да се умире побуњена села.

Против побуњеника су кренуле војске, наоружане хладним и ватреним оружјем, на челу са спахијама и заимима. У околину Скадра стигла је војска из Дукађина, Охрида и Херцеговине, а херцеговачком санџак-бегу је наређено: „ако је потребно и лично да иде на чело војске“.²²

Иако су биле предузете енергичне и драстичне мере, до 16. априла 1576. године буна није угушена, Центар побуне били су Клименти и село Храсте у скадарском санџаку.²³

Буна је трајала више месеци (почела је пре 14. новембра 1575. године, а завршила се после 16. априла 1567. године). Постепено се ширила прво на оближње, а затим и на удаљеније крајеве. Побуњеницима су се придружили становници планинских села из околине Пећи, затим нахије из Дукађина, па чак и села

¹⁵ Сахиби арз — онај који поседује феуд, феудалац.

¹⁶ Десетак.

¹⁷ М. Д. 28, док. 13.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто.

²⁰ М. Д. 28, док. 12.

²¹ Исто.

²² Исто.

²³ М. Д. 28, док. 2.

Реч, Лура, Брез и Лерине из охридског санџака.²⁴ Становници хасова из околине Призрена, Дукађина и Охрида исто тако су се прикључили побуни. О овоме је у Истанбулу саопштио призренски кадија Кара Али.²⁵

Побуњени сељаци нападали су путеве који су водили ка албанским пристаништима и соланама, као и многобројна стада оваца која су пасла по околним планинама.²⁶

У наредби од 16. априла 1576. године понавља се следеће: „крените против становника побуњених села. Ако се покоре и сложе да се спусте у равнице, немојте да их узнемиравате и да их нападате, него настојте на леп начин да их убедите да се спусте у равнице и да их тамо населите.“²⁷ Међутим, пошто брђани нису попуштали, другом наредбом је било наређено: „сабљом да се пресече њихов простаклук, њихове жене и децу поробити, стоку и ствари опљачкати, а све њихове куће које су у брдима запалити“.²⁸

Када је буна угушена — о томе нема података. Али свакако није пре 16. априла 1576. године. Окончана је вероватно у лето те године. Последице су биле веома тешке. Велики број села је опљачкан и спаљен, а много је људи убијено било на лицу места било у затворима. Многи учесници побуне нашли су склониште у султанским хасовима и у сербест-тимарима.²⁹ Неке војводе хасова и сербест-тимара прикривали су их, јер им је била потребна радна снага па су се често користили правом „сербеста“, тј. сматрали су се независним и имали су неки ограничени феудални имунитет. Али број оних који су успели да се склоне у хасовима и сербест-тимарима био је мали. Већина се повукла још дубље у шуме и планине, а многи су ликвидирани или су их сустигле смртне казне по затворима. Они који су били осуђени на смрт а нису погубљени до 18. фебруара 1577. године смртна казна је мимоишла, пошто је расписом од 18. фебруара 1577. године наређено свим кадијама: „бунтовници, преступници и злочинци који заслужују смртну казну да се пошаљу за веслаче“.³⁰ То је учињено на захтев султанске морнарице, која је оскудевала у веслачима).³¹ Тако су многи од ових побуњеника завршили на турским галијама.

Као што смо већ рекли, о овој има пет докумената. Доносим их по хронолошком реду, у мом преводу са османско-турског језика:

²⁴ Исто.

²⁵ Исто и М. Д. 28, док. 3.

²⁶ М. Д. 28, док. 2 и М. Д. 28, док. 3.

²⁷ М. Д. 28, док. 2.

²⁸ Исто и М. Д. 28, док. 3.

²⁹ М. Д. 28, док. 2.

³⁰ М. Д. 29, док. 15.

³¹ Исто.

Документ број 1.

„Наређује се беговима Херцеговине, Охрида и Дукађина да помогну скадарском бегу Мехмеду да умири побуњена села.

14. новембра 1575. године

Мухиме дефтер 28, док. 12.

Дато беговском војводи Хасану 10. шабана 983. године.

Наредба бегу Херцеговине. Скадарски бег Мехмед послао је писмо и саопштио да је потребно да му помогну бегови Дукађина, Охрида и ти да би се казнили становници побуњених планина који су се подигли и буне се у околини Скадра. Обојици су послате часне наредбе.

Наређујем, када стигне (наредба), буди у вези са поменутиим командантима, међусобно се обавештавајте и ако је потребно лично крени; а ако није потребно одреди довољан број заима, спахија и стрелаца са пушкама из војске твога санцака. Пошаљи их на време. Нека се ти бунтовници казне на прикладан начин. Најтврдоглавији од тих бунтовника и устаника нека се ликвидирају, но нека се избегава заробљавање чланова њихових породица.

Један препис исто тако послат је охридском бегу.

Један препис исто тако послат је дукађинском бегу.“

Документ број 2.

„Нека се удари на побуњена села која одбијају да даду цизије, ушур и друге таксе и дажбине.

14. новембра 1575. године

Мухиме дефтер 28, док. 13.

Дато беговском војводи Хасану 10. шабана 983. године.

Наредба скадарском бегу Мехмеду. Послао си писмо и саопштио си да је нужно да ти дођу у помоћ са војскама санцака бегови Херцеговине, Охрида и Дукађина да би се спречило грабљење и пљачкање и да би се казнили становници планина који су се подигли и побунили у околини Скадра. Поменутиим командантима упућене су часне наредбе; сваки од њих треба да се информише и на време да ти пошаље довољан број људи и стрелаца са пушкама од војски санцака и да ти се прикључе. Постоји моја наредба да ти помогну на најприкладнији начин.

Наређујем, када стигне (наредба), са поменутиим командантима обавештавајте се међусобно и када дођу и прикључе ти се нека се ти устаници оптуже, строго нека се опомену да се спусте у равнице, да се населе са породицама, нека се баве земљорадњом, сахиби арзу да дају целокупну цизију, ушур и друге потребне таксе и дажбине, нека гледају свој посао и своју зараду. Ако се не покоре после опомене, ако се ови неверници буне и устају,

ако се не потчине и не дођу, са поменутиим командантима, добро организовани, заједно ударите на оне који се буне. Најглавнији бунтовници нека се ликвидирају, но пази се ако дозволиш да се робе њихове породице.“

Документ број 3.

„Нека се угуши побуна села из хасова скадарског, дукађинског, и охридског санџака.

16. априла 1576. година

Мухиме дефтер 28, док. 2.

Наредба поменутом.

Послао си писмо и саопштио да становници Храсте и Клименти из скадарског санџака; села Лура, Брез и Лерине из охридског санџака; нахије Реч; становници нахије Мерадша који су близу казе Пећ, а ту је близу и нахија Гора у Дукађину; сви ови прелазе реку и праве велике злочине и преступе грабећи овце у летњим испашама. Бивши санџак-бег Џаника,³² садашње спахије Призрена и призренских хасова и Кара Али — нека му слава потраје — послали су писмо и саопштили су да су се становници неких села из хасова у дукађинском и охридском санџаку побунили.

Наређујем, сви ви, са војскама санџака и са ил-ерима,³³ скупите се сложено и дружно, информшите се међусобно и крените против становника села о којима сте саопштили да се буне. Нека се разбојници оптуже по Шеријату. Ако се покоре и потчине и ако се сложе да се спусте и равнице, нека се не узнемиравају и да се не нападају чланови њихових породица, ни њихове ствари и имовина, него на леп начин да их спустите у поља и да их населите. Ако су непокорни и тврдоглави у буни и устанку и ако продуже са злочинима и преступима, сложено да их опколите, да им не дате да окрену главу, пресеците сабљом њихов протаклук, њихову имовину, ствари, децу, и жене заробите и све њихове куће које су у планинама запалите. Овако да их казните, но лепо организовано, да би то било неопходан пример другим побуњеницима.

Чувајте се ако овим поводом будете узнемиравали и нападали оне који не праве зло, оне који хоће да се спусте у равнице и који гледају свој посао — само да би им грабили њихову имовину или да би их робили, јер зато бисте били укорени. Тако да знате.

Ако ови бунтовници не могу да се ухвате јер су побегли у султанске хасове, код заима и у сербест-тимарима и када се од

³² Град у вилајету Трапезун у Малој Азији.

³³ Провинцијска, локална војска.

њих потраже да би се ухапсили и да би се сасекао корен бунтовницима; ако се неко појави да не дозвољава да се казне они чији су злочини доказани Шеријатом и ако се инате и остају упорни — обавестите и полишите њихова имена да би се казнили као помагачи бунтовницима.“

Документ број 4.

„Наређује се охридском бегу да помогне у смиривању побуњених села.“

16. април 1576. година.

Мухиме дефтер 28, док. 3.

Дато Хасану, човеку дукађинског бега 16. мухарема 984. године.

Наредба охридском бегу. Бивши санџак-бег Џаника а сада један од кадија у Призрену и призренским хасовима послао је писмо и саопштио да су се нека села у санџацима побунила, да нападају стада у летњим испашама а на путевима нападају пролазнике.

Постоји наредба да се крене против њих и да се казне. Постоји наредба и ти да кренеш и да помогнеш са војскама санџака и са ил-ерима.

Наређујем, када стигне (наредба), обавештавајте се са поменим, планирајте што је потребно и добро организовани нападните те бунтовнике. Нипошто да не жалите оне који су упорни у буни и устанку, нити оне који не желе да се спусте у равнице и све остале који су непокорни. Сабљом пресеците њихов простаклук, робите њихову децу и жене и опљачкајте њихову имовину. Нека се казне на сваки начин, да би то био неопходан пример другима. Међутим, у овим пословима будите пажљиви.

Чувајте се ако под било којим изговором будете узнемирили и нападали оне који желе да се покоре и потчине, оне који желе да се спусте у равнице или оне који гледају своја посла — само зато да бисте их робили или да бисте им опљачкали њихову имовину, јер ћете за то бити кажњени. Тако да се старате.“

Документ број 5.

„Сви побуњеници и злочинци који заслужују смртну казну нека се пошаљу за веслаче.“

18. фебруара 1577. године.

Мухиме дефтер 29, док. 15.

Дато чаушу Ибтахиму, последњег дана зи-л-каде.

Наредба беговима и кадијама Левог крила Румелије.

Постоји наредба: побуњеници, преступници и злочинци који су под вашом влашћу, чији су злочини доказани и који заслужују смртну казну, да се пошаљу за веслаче.

Наређујем, када стигне (наредба), да се побринете о овом случају. Сви злочинци из ваших каза који заслужују смртне казне, без одлагање са копијама сицила, уз пратњу проверених лица нека се пошаљу мом Срећном Прагу да би се послали за веслаче.

Саопштите колико је лица свако од вас послао, заједно са њиховим именима, копијама сицила и списковима. Када стигне потражите. Ово је много важно. Чувајте се небриге и лабавости.

По једна копија кадијама Левог крила.“

*

Из свих ових докумената може се видети да су обе буне биле масовне, да је у њима учествовао приличан број људи (с обзиром на ондашњи број становништва). У обема су узели учешћа људи обе етничке групе које су тамо живеле, и Албанци и Црногорци. Иако су биле масовне, буне су имале локалан, антитурски, антиисламски и антифеудални карактер. Међутим, обе су ангажовале турске власти од локалних па све до султановог Дивана. Црногорска и албанска историографија није их досад забележила.

Александар Матковски